

Xusainova Sohobaxon Sarvarjon qizi, Magistrant
Khusainova Sohobakhon Sarvarjon qizi, master student
Toshkent davlat yuridik universiteti

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA OILA MUHOFAZASI-
KONSTITUTSIYAVIY TAMOIYIL SIFATIDA**

Annotatsiya: Jamiyatning asosiy va birlamchi bo‘g‘ini sifatida oila instituti va uning muhofazasining Konstitutsiyaviy asoslari ushbu maqolaning tadqiqot obektidir. Maqolada shuningdek, oila tushunchasining mazmun mohiyati, so‘nggi yillarda O‘zbekistonda bu institutni mustahkamlash yo‘lida qilinayotgan salmoqli islohotlar ham atroflicha muhokama etiladi. Oila kategoriyasiga bo‘lgan milliy yondashuvining Konstitutsiyaviy asoslari tahlil etilib, xorijiy manbaalar tadqiq etiladi.

Kalit so‘zlar: Oila, qarindoshlik, nikoh, onalik, bolalik.

**ЗАЩИТА СЕМЬИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН КАК
КОНСТИТУЦИОННЫЙ ПРИНЦИП**

Аннотация: Объектом исследования данной статьи является понятие семьи как основного и первостепенного звена общества и ее конституционные основы. В статье также рассматривается сущность понятия семьи, а также анализируются значимые реформы по укреплению нормативной базы этого института в Узбекистане. В ходе исследования анализируются конституционные основы отечественного подхода к категории семьи, а также обсуждаются зарубежные источники.

Ключевые слова: семья, родство, брак, материнство, детство.

**PROTECTION OF FAMILY IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN
AS A CONSTITUTIONAL PRINCIPLE**

Annotation: The concept of family as the main and primary link of society and its constitutional foundations are the research facility of this article. The article also discusses the essence of the concept of family, as well as analyses the significant reforms to strengthen the normative basis of this institution in

Uzbekistan. The constitutional foundation of the national approach to the family category is analyzed and foreign sources are also discussed during the research.

Keywords: family, kinship, marriage, motherhood, childhood.

"Oila" tushunchasining mohiyatini bir necha jihatlariga ko'ra aniqlash mumkin. Birinchidan, oila jamiyat uchun o'ziga xos vazifalardan birini - insoniyatni takror ishlab chiqarishni amalga oshiradigan ijtimoiy institutdir. Ikkinchidan, oila - bu odamlarning kichik guruhi, ya'ni umumiy vazifalari, maqsadlari, manfaatlariga ega bo'lgan, shuningdek, o'zlarining ichki qonuniyatlari bo'yicha rivojlanib, faoliyat ko'rsatadigan turli xil odamlarning birlashmasi. Oila konsepsiyasini ko'rib chiqishda psixologik, ijtimoiy, huquqiy va boshqa yondashuvlarni qo'llash mumkin, chunki bu tushunchaning keng qo'llanilishi nafaqat sotsiologiya, psixologiya, pedagogikada, balki huquqshunoslikda, xususan, huquqiy hujjatlarda - qonunlarda ham qo'llaniladi.

O.G. Proxorova oilani nafaqat erkak va ayolni, balki ularning farzandlarini, shuningdek, boshqa qarindoshlarni birlashtiruvchi murakkab munosabatlar tizimi deb tushunadi [1. B. 7]. A. I. Antonovning ta'rifiga ko'ra, oila - bu nikoh - otanalik - qarindoshlik rishtalari bilan bog'langan va shu orqali oilaviy funksiyalarni bajaradigan yagona umumiy oilaviy faoliyatga asoslangan odamlar jamoasi [2. b. 12]. Qonun nuqtai nazaridan oila deganda nikoh, qarindoshlik, farzandlikka olish yoki bolalarni tarbiyalash uchun oilaga qabul qilishning boshqa shakllaridan kelib chiqadigan huquqlar va o'zaro majburiyatlar bilan bog'liq bo'lgan shaxslar doirasi tushuniladi. Oila nikoh, qon-qarindoshlik va shu kabi kishilar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikdan hosil bo'ladigan ijtimoiy tuzilmadir. O'ziga xos bo'lgan mazkur ijtimoiy tuzilmadagi jismoniy shaxslar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tartibga solish, ularning huquq va majburiyatlarini belgilash huquqning vazifasi sanaladi [2. b. 20]. Oila – jamiyatning asosiy bo'g'ini sifatida har qanday davlatning negizini tashkil etadi. Nafaqat O'zbekiston Respublikasida, balki butun dunyoda ro'y berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy voqealar davlat va jamiyat tomonidan yordam va ko'makka muhtoj bo'lgan oilaviy munosabatlar ishtirokchilarining huquqlariga bevosita daxldor bo'lgan ko'plab muammolarni ochib berdi. Ularni hal qilish

zarurati va shu orqali oila institutini isloh qilish inson va uning huquqlari oliy qadriyat boʻlgan huquqiy, ijtimoiy davlatni yaratishga qaratilgan demokratik islohotlar bilan bevosita bogʻliq. Mamlakatimizda oila va davlat oʻrtasidagi munosabatlarning asosiy tamoyillari Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi bilan belgilanadi. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 14-bobi oilaga bagʻishlangan boʻlib, asosiy qonunimizning 63-moddasiga binoan, “Oila jamiyatning asosiy boʻgʻinidir hamda jamiyat va davlat muhofazasida boʻlish huquqiga ega. Nikoh tomonlarning ixtiyoriy roziligi va teng huquqliligiga asoslanadi[3]”, deya belgilab qoʻyilgan.

Bundan tashqari “ota-onalar oʻz farzandlarini voyaga yetgunlariga qadar boqish va tarbiyalashga boʻlgan majburiyatlari”, “farzandlar ota-onalarning nasl-nasabidan va fuqarolik holatidan qatʼi nazar, qonun oldida tengligi”, “onalik va bolalik davlat tomonidan muhofaza qilinishi”, “voyaga yetgan, mehnatga layoqatli farzandlar oʻz ota-onalari haqida gʻamxoʻrlik qilishga boʻlgan majburiyatlari” ham Asosiy qonunimizning ushbu bobida belgilangan.

Oilani himoya qilishning konstitutsiyaviy asoslari mustahkamlanishi uning oʻzbek jamiyatidagi rolining muhimligini, davlatning uni qoʻllab-quvvatlash, muhofaza qilish va sifatli rivojlantirishdan manfaatdorligini koʻrsatadi.

Oʻzbekistonda oilani rivojlantirishga global darajada Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror taraqqiyot maqsadlari doirasida, shuningdek, 2017-2021 yillarda Oʻzbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yoʻnalishi boʻyicha Harakatlar strategiyasi doirasida qaraladi.

Soʻnggi yillarda Oʻzbekiston Respublikasida oila institutining har tomonlama mustahkamlanishi yoʻlida salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Oʻzbekiston Respublikasida oila institutini mustahkamlash konseptsiyasini tasdiqlash toʻgʻrisida”gi 2018 yil 29-iyundagi qarori “Jamiyatda ijtimoiy-maʼnaviy muhitni sogʻlomlashtirish, mahalla institutini yanada qoʻllab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari toʻgʻrisida” 2020-yil 18-fevraldagi PF-5938-son Farmonining qabul qilinishi, “Oila institutini yanada rivojlantirish va yoshlarni

oilaviy hayotga tayyorlash chora-tadbirlari to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining VMQ-810 sonli qarori, va shu qarorga ilova tarzida tasdiqlangan Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash markazlarida mashg'ulotlarni tashkil qilish tartibi to'g'risidagi nizom ham oila institutining huquqiy asoslarini mustahkamlash yo'lida qadam bo'ldi.

Prezidentimizning "Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni bilan milliy hamda ma'naviy qadriyatlarimiz asosida ushbu sohada yillar davomida to'planib qolgan, e'tibordan chetda qolib kelgan muammolar yechimi yuzasidan tegishli davlat organlari hamda jamoat tashkilotlari oldiga eng muhim va dolzarb vazifalar qo'yildi.

Oila muhofazasining xalqaro tajribadagi asoslariga qaraydigan bo'lsak, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bosh Assambleyasi 1994 yildan e'tiboran har yili 15 may kunini Xalqaro oila kuni sifatida nishonlashga qaror qilgani bejiz emas. Shuningdek, 1993-yildan buyon Vena, Qohira, Kopengagen, Pekin va dunyoning boshqa shaharlarida bo'lib o'tgan xalqaro anjumanlar kun tartibiga oila masalasining maxsus kiritilishida ham katta ma'no bor. Umuman olganda, har yili belgilanayotgan va amalga oshirilayotgan xayrli ishlarning barchasida oila va uning mustahkamligi muammosi umuminsoniy vazifa sifatida e'tirof etib kelinmoqda[2. b.21].

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida oila instituti mustahkamligi turli xil milliy omillarga ham asoslanganligini ta'kidlab o'tish lozim. Bunda, milliy xususiyatlardan kelib chiqib, oila tizimida keksa yoshlilarning maqomi va ularning muhofazasi ham mustahkamlangan. O'zbekiston olib borayotgan siyosat har bir kishini, jumladan, mehnatga layoqatsizlar, yolg'iz keksalarning ham to'laqonli hayot kechirishini, iqtisodiy va siyosiy turmushda faol ishtirok etishini ta'minlashga qaratilgan. Bunday shaxslarning tibbiy xizmatdan foydalanish, mehnat qilish, bilim olish, dam olish huquqlari alohida imtiyozlar belgilanishi bilan yanada kuchli himoya qilinadi.

Bir soʻz bilan aytganda, oila institutining Konstitutsiyaviy asoslarini mustahkamlashdan koʻzlangan asosiy maqsad mamlakatdagi har bir oilaning huquq va manfaatlarini toʻliq roʻyobga chiqarish, ular uchun munosib turmush sharoitini yaratish, oilaviy munosabatlar muvozanatini taʼminlash, oila farovonligini oshirish, muxtasar aytganda, oila institutini har tomonlama qoʻllab-quvvatlagan holda, davlatning izchil va barqaror taraqqiyotiga erishishdir.

Foydalanilgan manbaalar roʻyxati:

1. Прохорова О.Г. Основы психологии семьи и семейного консультирования: Учебно – методическое пособие по курсу. Москва, 2005. – С. 15.
2. Оила ҳуқуқи. Дарслик /Муаллифлар жамоаси. Проф. О.И.Оқюловнинг умумий таҳрири остида. –Т.: ТДЮ нашриёти, 2016. 181 бет.
3. Антонов А. И. Социология семьи. – М.: Изд-во МГУ: Изд-во Международного университета бизнеса и управления, 1996. – С. 344.
4. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, 08.12.1992 й.
5. www.lex.uz
6. www.constitution.uz